

серед існуючого різноманіття схожих, подібних до себе товарів, що дозволяє зробити його успішним з позиції тієї, що зажадалася споживачами. Цей перспективний напрям комерційної діяльності називається

мерчандайзингом і є невід'ємною складовою частиною взаємодії виробників та роздрібних торговців в сучасних умовах господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Таборова Л. Г. Умный мерчандайзинг: практическое пособие / Л. Г. Таборова. — М.: Издательско - торговая корпорация «Дашков и К», 2009. — 160 с.
2. Ключкова М.С. Мерчандайзинг: учебно-практическое пособие / М.С. Ключкова, Е.Ю. Логинова, А.С. Якорева. - М.: Издательско - торговая корпорация «Дашков и К», 2009. — 268 с.
3. Божкова В.В. Мерчандайзинг: навчальний посібник / В.В. Божкова, Т.О. Башук – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 125 с., 16 с. іл.
4. Семин О.А. Искусство торговать или секреты мерчандайзинга / О.А. Семин, В.А. Сайдашева, В.В. Панюкова /
5. Канаян К. Мерчандайзинг /Под ред. В.М. Власовой. - М.: Издательско - торговая корпорация «Дашков и К», 2009. — 160 с.
6. Смит П. Коммуникации стратегического маркетинга /П.Смит, К. Бэрри, А. Пулфорд. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
7. А. Велхофф. Мерчандайзинг / А. Велхофф, Ж-Е. Масон. – М.: Финпресс, 1998. – С. 219-225.
8. Снегирева В.В. Книга мерчандайзера / В.В. Снегирева. – Спб.: Питер, 2006. – 384 с.: ил.
9. Федько В.П. Мерчандайзинг и сэмплинг/ В.П. Федько, В.А. Бондаренко. - М.: Изд. Март, 2006.
10. Царев А.В. Пехота маркетинговых войск / А.В. Царев. – Спб.: Питер, 2006. – 352 с.: ил.
11. Дейян А. Мерчандайзинг/А. Дейян, А. Троадек, Л. Троадек . - Р.: PUF, 1993 г.
12. Дейян А. Стимулирование сбыта / А. Дейян, А. Троадек, Л. Троадек. Пер. с франц. Под ред. С.Г. Божук. – СПб.: Издательский дом «Нева». - М.: «ОЛМА-ПРЕСС Инвест», 2003. – 128 с.

УДК 339.137 + 664.76 (477)

НІКШИНА О.В., канд. екон. наук, старший науковий співробітник

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

БАЛАНС ІНТЕРЕСІВ: КРИТЕРІЙ РАЦІОНАЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН (на прикладі державного ринку зерна)

Виділено підсистеми і протиріччя системи економічних інтересів державного ринку зерна, проаналізовано головні інтереси його суб'єктів, визначено ступінь їх реалізації. Запропоновано механізм узгодження економічних інтересів суб'єктів зернового ринку, що базується на принципах раціональності їх поведінки та домінанті державного інтересу.

Ключові слова: економічні інтереси, протиріччя інтересів, пріоритет інтересів, баланс інтересів.

The subsystems and contradictions of the state grain market economic interest system are appropriate, the main interests of its subject are analyzed, degree to their realization is determined. The mechanism of the corn market subject economic interest coordination, which is based at rationality principles of their behavior and priority of the state interest is offered.

Keywords: economic interests, contradictions interest, priority interest, balance interest.

Вступ. В умовах подолання наслідків системної кризи першочерговим завданням держави є активізація відтворювальної функції продовольчих ринків шляхом модернізації діючої регуляторної політики. Її основою мають стати інноваційні методи і механізми збалансування різноякісних економічних інтересів (далі – ЕІ) суб'єктів товарних ринків, які

базуються на глибинних дослідженнях підсистем та протиріч системи ЕІ певного ринку. Масова перорієнтація економічних інтересів суб'єктів господарювання з суспільних на особисті, що мала найвищу активність в період ринкових перетворень, призвела до недооцінки в економічному розвитку держави інтересів суспільства та нації. Водночас економічне

зростання можливе тільки на основі раціонального поєднання інтересів особистості і суспільства, що обумовлює необхідність формування і реалізації трансформованих систем ЕІ, орієнтованих на економічний розвиток держави, та інноваційних механізмів їх узгодження з урахуванням особливостей відтворювальних процесів товарних ринків.

Теоретико-методологічні засади формування, поєднання та реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання знайшли відображення в працях багатьох вітчизняних і закордонних науковців, зокрема, Басова В.В., Бутенка А.І., Витвицької О.І., Гершковича Б.Я., Лисюка В.М., Ляшенка В.І., Свиридова О.Ю. та ін. Однак малодослідженим залишається питання ідентифікації систем і підсистем економічних інтересів суб'єктів певних товарних ринків, зокрема, продовольчих, з урахуванням особливостей їх структури, характеру та спрямованості відтворювальних процесів. Відповідно, постає необхідність в оцінці різноякісних інтересів ринкових суб'єктів, протиріч та пріоритетів ЕІ з метою їх подальшого збалансування.

Постановка завдання. Мета статті – розробка механізму узгодження економічних інтересів суб'єктів державного ринку зерна – визначила низку завдань:

- ідентифікація підсистем і протиріч системи ЕІ зернового ринку з урахуванням особливостей його секторної структури;
- характеристика ЕІ суб'єктів інтегрованого ринку зернових культур;
- оцінка рівня їх реалізації та визначення найсильніших суб'єктів ринку;
- обґрунтування принципів узгодження різноякісних ЕІ суб'єктів господарювання та держави;
- побудова моделі підтримання балансу ЕІ суб'єктів інтегрованого ринку зерна.

Результати. Економічні інтереси нерозривно пов'язані з потребами та мотивами підприємницької діяльності. ЕІ – це реальні, обумовлені відношеннями власності і принципом економічної вигоди мотиви і стимули соціальних дій відносно задоволення динамічних систем індивідуальних потреб. ЕІ – це усвідомлені потреби існування різних суб'єктів господарювання [1]. Економічні інтереси не тотожні

потребам, їх задоволенню. По-перше, ЕІ знаходять своє вираження в поставлених меті та діях, спрямованих на задоволення потреб. Потреби і засоби їх задоволення відображають причину і форму прояву економічних інтересів. По-друге, ЕІ завжди відображають відповідний рівень і динаміку задоволення потреб.

Безпосередній зв'язок інтересу з економічною вигодою забезпечує активну участь ринкових суб'єктів у відтворювальному процесі. Спрямованість дій учасників процесу відтворення визначається їх ЕІ, які, в свою чергу, породжуються існуючими виробничими відносинами. Різноманіття ринкових суб'єктів обумовлює множинність видів та підвидів економічних інтересів. У результаті утворюється складна система інтересів, що охоплює всі стадії відтворювального процесу в межах певного ринку.

Кожний товарний ринок можна представити у вигляді послідовного функціонування чотирьох складових – його секторів відповідно стадіям утворення, подальшої трансформації та споживання якостей товару. Рух товару в прямому і рух грошей в зворотному напрямку складають повний замкнений відтворювальний цикл [2]. Згідно методології секторного аналізу інтегрованих товарних ринків, структуру державного ринку зерна можна представити як сукупність чотирьох взаємопов'язаних секторів: аграрного, переробного, інфраструктурного та споживчого [3]. Секторна модель зернового ринку дозволяє ідентифікувати головні складові системи ЕІ, оцінити ефективність відтворювальних процесів у розрізі кожного сектору, що має важливе значення для розробки дієвого механізму узгодження різносекторних інтересів суб'єктів ринку.

Система економічних інтересів державного ринку зерна має підсистеми як у горизонтальному розрізі (секторні ЕІ), так і у вертикальному (табл. 1). Секторні інтереси об'єднують ЕІ суб'єктів господарювання, що розгортають свою діяльність у складових секторах зернового ринку. Множинність ринкових суб'єктів і різноспрямованість їх економічних інтересів породжують низку протиріч, які можуть виникати як всередині певного сектору (секторні протиріччя), так і між суб'єктами, що здійснюють свою діяльність у різних секторах ринку (міжсекторні протиріччя).

Таблиця 1

Підсистеми та протиріччя системи економічних інтересів державного ринку зерна

Підсистеми	Протиріччя			
	Секторні	Умовні позначення	Міжсекторні	Умовні позначення
<i>Горизонтальний розріз – секторні інтереси:</i>				
1. ЕІ аграрного сектору	1. Аграрні	▲	1. Сектор 1 і 2	▲■
2. ЕІ переробного сектору	2. Переробні	■	2. Сектор 1 і 3	▲▼
3. ЕІ інфраструктурного сектору	3. Інфраструктурні	▼	3. Сектор 1 і 4	▲●
4. ЕІ споживчого сектору	4. Споживчі	●	4. Сектор 2 і 3	■▼
			5. Сектор 2 і 4	■●
			6. Сектор 3 і 4	▼●
<i>Вертикальний розріз:</i>	Зовнішні протиріччя			
1. ЕІ суспільства і внутрішнього зернового ринку				
2. ЕІ світового і державного ринку зерна				
3. ЕІ державних зернового та суміжних продовольчих ринків (наприклад, ринку борошна, круп, хлібобулочних виробів тощо)				

Оскільки зерновий ринок є одним із стратегічних державних ринків, розвиток якого стимулює діяльність інших продуктивних ринків, система його ЕІ зазнає зовнішнього впливу з боку суспільства, світового ринку зерна, суміжних продуктивних ринків (див. табл. 1). Економічним інтересам перелічених носіїв притаманні так звані зовнішні протиріччя, оскільки вони виходять за територіальні і товарні межі державного зернового ринку. Прикладом зовнішніх протиріччя може бути протистояння інтересів внутрішніх ринків зерна та борошна стосовно рівня цін на зернові культури; державного та світового зернових ринків щодо обсягів експорту зернових у неврожайні роки; суспільства та суб'єктів ринку стосовно якості, екологічної чистоти та безпеки аграрної продукції. Більш глибоко розкрити зміст, напрями дії та протидії виділених підсистем та протиріччя системи ЕІ зернового ринку допоможе їх детальна характеристика (в розрізі секторів та на рівні держави як головного регулятора інтересів ринкових суб'єктів). Результати проведеного дослідження узагальнено в таблиці 2.

В умовах динамічного конкурентного середовища головним ЕІ суб'єктів господарювання є зростання рентабельності продукції або операційної діяльності. Для зерновиробників реалізація даного інтересу породжує трьохелементний ланцюг міжсекторних протиріччя (див. табл. 2), оскільки питання ціни реалізації зернових як головного чинника прибутковості аграріїв визначає рівень рентабельності діяльності суб'єктів 2, 3 і 4 секторів інтегрованого ринку. Для хлібоприймального підприємства, яке поєднує зберігання зерна з його переробкою, можливе існування двохелементного ланцюга протиріччя (варіант 3) за умови придбання зернових безпосередньо у їх виробників. Для зерноекспортерів, які є власниками елеваторів, нівелюються протиріччя між 2 та 3 секторами ринку (варіант 2); для решти суб'єктів зберігання зерна (як правило, державних лінійних елеваторів) характерним є трьохелементний ланцюг міжсекторних протиріччя (варіант 1), що є свідченням відносно низької їх доходності. Найменше протиріччя виникає на рівні інфраструк-

турного сектору: двохелементний ланцюг протиріччя між секторами 1 і 3, 2 і 3 (варіант 1) часто трансформується в одноелементний (варіант 2) за умови, якщо експортер є власником зернозберігаючого підприємства. Слід відзначити, що у всіх ідентифікованих ланцюгах міжсекторних протиріччя наявний аграрний сектор (див. табл. 2). Така закономірність, навіть без попередніх розрахунків, свідчить про нестабільний, як правило, низький рівень рентабельності зерновиробників, їх залежність від державної допомоги та цінової політики найсильніших суб'єктів ринку – експортерів, які, до речі, найменш підвладні деструктивному впливу міжсекторних протиріччя, оскільки можуть у певній мірі керувати ними, спрямовуючи їх вектор у необхідному напрямку.

Секторні протиріччя виникають між ринковими суб'єктами, які не бажають змінювати або вдосконалювати застарілі технічні, технологічні, управлінські методи господарювання, та суб'єктами, орієнтованими на інноваційний розвиток, які готові підвищувати рентабельність шляхом впровадження органічного зерновиробництва у секторі 1, оптимізації тарифів та якості зернозберігаючих послуг у секторі 2, впровадження міжнародних маркетингових стратегій у секторі 3. Такі інтереси спрямовані на економічне зростання держави і співпадають з його ЕІ та інтересами суспільства.

Стратегічні інтереси держави на внутрішньому зерновому ринку полягають у забезпеченні належного рівня продовольчої безпеки, якості та безпеки зерна і продуктів його переробки, підтримці доходності аграрного сектору (див. табл. 2). Вектор державних ЕІ співпадає з інтересами споживачів зернопродуктів (населення) і частково з інтересами зерновиробників. Обмеженість фінансових ресурсів не дозволяє державі в повній мірі реалізувати задекларовані ЕІ в аграрному секторі, що породжує низку протиріччя з інтересами його суб'єктів, зокрема, стосовно рівня цін державних закупівель зернових культур. Загалом держава визначає параметри поведінки ринкових суб'єктів, вводячи певні правові та економічні обмеження.

Таблиця 2

Характеристика економічних інтересів суб'єктів інтегрованого ринку зерна

<i>Суб'єкти ринку</i>	<i>Характеристика ЕІ</i>	<i>Шляхи забезпечення</i>
Держава	1. Забезпечення належного рівня продовольчої безпеки держави та її регіонів	Формування державного продовольчого резерву Встановлення квот щодо експорту або імпорту зернових культур
	2. Підтримка доходності аграрного сектору ринку	Цінова підтримка (державні закупівлі зерна) Кредитні та страхові субсидії Погектарні дотації
	3. Забезпечення якості і безпеки зерна та продуктів його переробки	Ліцензування зернозберігаючих, фумігаційних послуг Сертифікація якості зерна і продуктів його переробки
Зерно-виробники (Сектор 1)	1. Зростання рентабельності продукції (зерновиробництва) (▲■; ▲▼; ▲●)	Підвищення цін державних закупівель зерна Забезпечення ринкових цін продажу експортерам Оптимальні тарифи на зернозберігаючі послуги
	2. Урізноманітнення каналів реалізації продукції (▲▼)	Створення мережі регіональних оптових ринків сільськогосподарської продукції (далі - ОРСП)
	3. Впровадження органічного зерновиробництва (▲)	Створення ринку аграрної екопродукції

Суб'єкти зберігання зерна (Сектор 2)	1. Зростання рентабельності зернозберігаючих послуг: 1- (▲■; ■▼; ●●), 2- (▲■; ■▼), 3 - (▲■; ●●)	Завищення діючих тарифів Необ'єктивне визначення «класності» зерна
	2. Нарощування обсягів зберігання зерна на сертифікованих елеваторах (■)	Оптимальні тарифи Висока якість зернозберігаючих послуг Технічне оновлення на інноваційній основі
Експортери зерна (Сектор 3)	1. Зростання рентабельності діяльності зерноекспортерів: 1 - (▲▼; ■▼); 2 - (▲▼)	Закупівля зерна у виробників за низькими цінами Відсутність нетарифних обмежень (квот) на експорт зернових культур Своєчасне відшкодування державою ПДВ
	2. Забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на світовому ринку зерна (▼)	Реалізація зерна не за низькими, а ринковими цінами Пошук нових зовнішніх ринків збуту
Сектор 4	Виробники борошна, круп	Зростання рентабельності продукції (операційної діяльності) (▲●; ▼●)
	Населення	Доступність продукції, її висока якість і екологічна безпека (●)
		Скорочення державного цінового регулювання Невисокі ціни на сировину (зерно) Активізація інвестиційної діяльності Зменшення «тіньових» субсекторів ринку
		Державний контроль якості і безпеки зерна та продуктів його переробки Регулювання цін на окремі сорти борошна та круп

* – умовні позначення ланцюгів міжсекторних протиріч

Проведений аналіз різноякісних ЕІ суб'єктів зернового ринку та їх протиріч обумовлює необхідність оцінки рівня їх реалізації за критерієм «рентабельність операційної діяльності» як головного інтересу господарюючих суб'єктів. Відповідно до обраної методології дослідження товарних ринків [2], рентабельність продукції повинна збільшуватися від аграрного до споживчого сектору у міру трансформації (додавання) певних споживчих якостей товару, які формуються під впливом попиту. Проведене дослідження механізму формування рентабельності зерна в розрізі складових секторів ринку дозволило встановити інше явище, що не підпадає під теорію [4]:

$$P_A < P_{II} < P_I > P_C \quad (1)$$

$$P_A < P_{II} > P_C \quad (2)$$

$$P_A > P_C \quad (3)$$

де P_A – рентабельність діяльності зерновиробників (сільськогосподарських підприємств);

P_{II} – рентабельність зернозберігаючих послуг (елеватори);

P_I – рентабельність діяльності зерноекспортерів;
 P_C – рентабельність операційної діяльності борошномельно-круп'яних підприємств.

Відповідно до наведених нерівностей (1–3), найнижчу рентабельність має продукція з найвищими споживчими властивостями, вироблена вітчизняними борошномельно-круп'яними підприємствами. Водночас найвищий рівень рентабельності створюється в інфраструктурному секторі ринку, поза межами виробничого процесу (рис. 1). Сьогодні більше 80 % зернових культур реалізується виробниками зернотрейдером. Останні, головним ЕІ яких стає формування експортних партій зерна, починають контролювати переважну частину внутрішнього ринку. Як головний покупець зернових культур, експортери визначають рівень їх закупівельних цін, керуючись власними ЕІ, що призводить до загострення міжсекторних протиріч, додаткових втрат аграріїв та держави від необ'єктивного ціноутворення.

Рис. 1. Рентабельність діяльності суб'єктів державного ринку зерна (секторний розріз)

Слід відзначити, що зафіксований статистикою показник рентабельності зернових культур об'єктивно не оцінює рівень доходності аграріїв.

Проведені дослідження довели, що досить високий рівень рентабельності зерна в деякі роки (зокрема, 2001, 2002, 2004, 2007 рр.) є наслідком штучно

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

заниженої собівартості за рахунок відсутності в його структурі додаткових витрат сільгоспвиробників на відновлення родючості ґрунту, що призводить до втрати основного природного ресурсу аграрного сектору – землі, а відтак і врожайності культур, їх якості, прибутків аграріїв [4]. Динаміка рентабельності зернових культур свідчить про нестабільність та значну амплітуду коливань даного показника. Так, за 9-річний період різниця між мінімальним (3,1% у 2005 р.) та максимальним (43,3% у 2001 р.) його рівнем склала 40,2% (таблиця 3). Загалом вектор зміни рентабельності зерна

співпадає з напрямом зміни ціни як головного чинника доходності виробників. Так, зниження рівня рентабельності культур у 2008 р. порівняно з попереднім періодом на 12,3% супроводжувалося падінням ціни зернових на 6,59% за одночасного зростання обсягів виробництва на 81,91%. Протилежна ситуація склалася у 2007 році: зменшення валового збору зерна на 14,49% та зростання його середньореалізаційної ціни на 61,78% за рахунок перевищення попиту над пропозицією створили передумови до збільшення рівня рентабельності зернових на 21,3% (див. табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз чинників та динаміки змін рентабельності зернових культур*

Показники	Роки									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
1. Валовий збір зерна, млн. т	39,71	38,80	20,23	41,81	38,02	34,26	29,30	53,29	46,03	
2. Зміна валового збору зернових, %	62,35	-2,29	-47,86	106,67	-9,06	-9,89	-14,49	81,91	-13,63	
3. Середня ціна реалізації зерна, грн/т	384,3	312,5	535,1	453,1	417,8	515,2	833,5	778,6	799,0	
4. Зміна середньої ціни реалізації зерна, %	-13,41	-18,68	71,23	-15,32	-7,79	23,31	61,78	-6,59	2,62	
5. Модуль коефіцієнта еластичності пропозиції зерна (2/4)	4,65	0,12	0,67	6,96	1,16	0,42	0,23	12,44	5,20	
6. Рентабельність зерна, %	43,30	19,30	15,80	20,10	3,10	7,40	28,70	16,40	7,30	
7. Зміна рентабельності зерна, %	-21,5	-24,0	-3,5	4,3	-17,0	4,3	21,3	-12,3	-9,1	

* – розраховано за даними Держкомстату України [5]

Для внутрішнього ринку зерна характерний нееластичний рівень попиту та пропозиції культур [6]. Однак поодинокі випадки, коли коефіцієнт цінової еластичності пропозиції зерна перевищував 1, почастишали, сформувавши дворічні цикли (2004-2005, 2008-2009 рр.). Початком циклу є значне збільшення валового збору зернових (на 106,67 % у 2004 р. та 81,91% у 2008 р.), обумовлене сприятливою ціновою кон'юнктурою попередніх періодів (приріст цін склав 66,64% у 2003 р. та 61,78% у 2007 р.). Кінцем циклу є зворотній процес, тобто скорочення пропозиції зерна (на 9,06% у 2005 р. та 13,63% у 2009 р.) за несприятливої цінової кон'юнктури минулого року (темпа падіння цін склав 15,32% у 2004 р. та 6,59% у 2008 р.) (див. табл. 3). Така закономірність свідчить про посилення трансформаційного впливу цінових чинників на розвиток аграрного сектору ринку, проявом якого є нестабільність рівня пропозиції зернових, інформаційна непрозорість ринку, асиметричність інформації щодо цін, породжена більшими можливостями суб'єктів 2 та 3 секторів порівняно з суб'єктами 1 сектору відносно доступу до ринкової інформації. В таких умовах зерновиробники як найменш інформовані суб'єкти ринку несуть додаткові втрати від невірно визначених обсягів посівних площ, реалізації продукції за цінами, нижчими ринкових, що знижує їх доходність та поглиблює міжсекторні протиріччя.

Збалансування різноякісних ЕІ суб'єктів внутрішнього ринку зерна обумовлює необхідність визначення пріоритету певних інтересів. На думку Ляшенко В.І., переважаюче значення задоволення суспільних потреб як умова розвитку суспільства ставить питання про необхідність пріоритету суспільних (загальнодержавних) інтересів. Завдання суспільства і самого суб'єкта (носія інтересів) полягає в тому, щоб знайти правильне співвідношення необхідних інститутів і суспільних процесів, яке сприяло б суспільно корисній спрямованості поєднання, формування та реалізації інтересів [1]. Враховуючи вищевикладене, в основу механізму узгодження ЕІ суб'єктів зернового ринку доцільно покласти такі принципи:

- 1) пріоритет ЕІ держави як носія інтересів суспільства, нації в цілому;
- 2) збалансування відтворювальних процесів на внутрішньому ринку зернових культур;
- 3) зниження (нівелювання) деструктивного впливу міжсекторних протиріч;
- 4) раціональність поведінки ринкових суб'єктів, стимулювання суспільно корисної спрямованості та реалізації їх економічних інтересів.

Перелічені принципи знайшли відображення в запропонованій автором моделі підтримання балансу економічних інтересів суб'єктів інтегрованого ринку зерна (рис. 2).

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

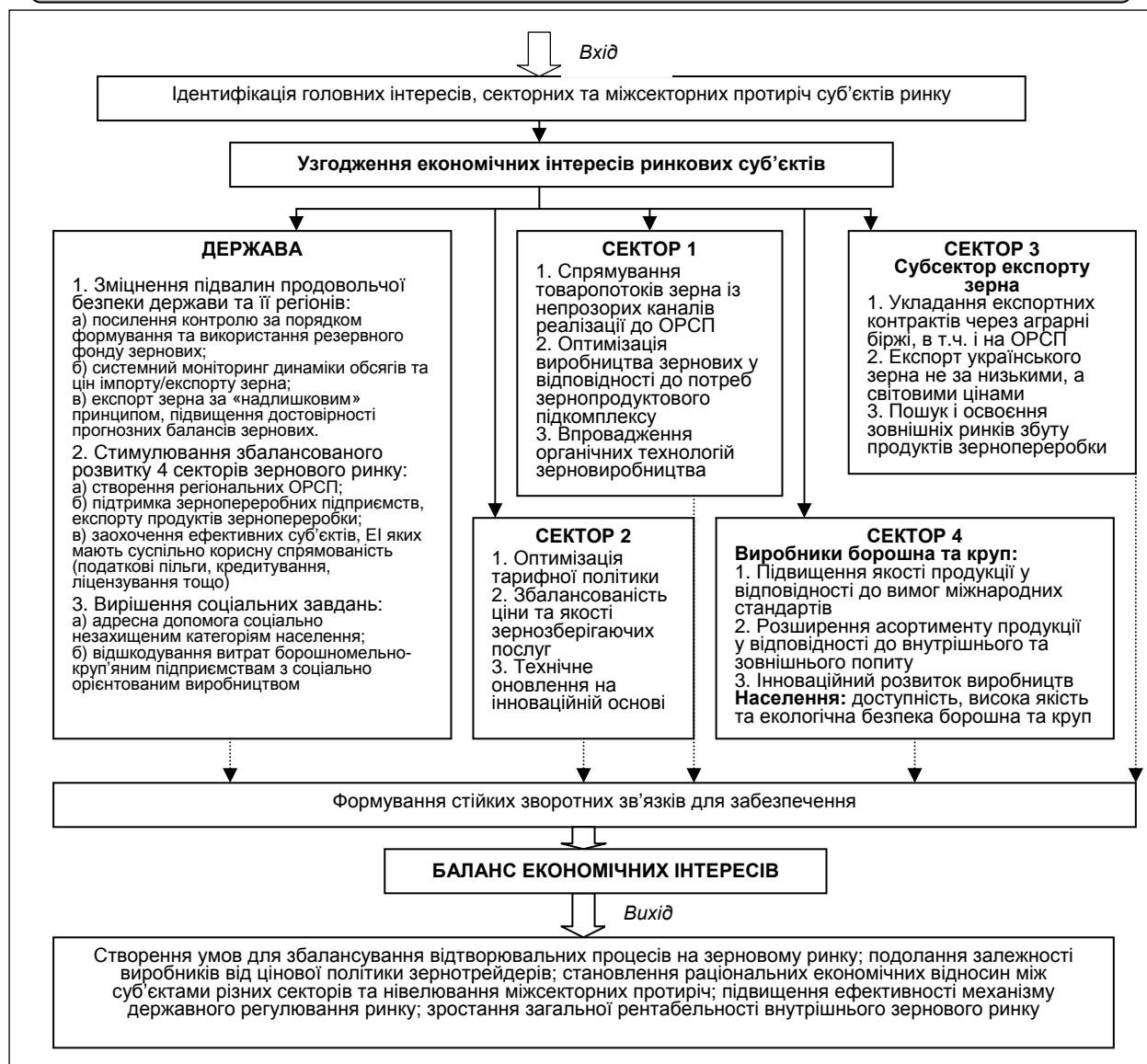

Рис. 2. Модель підтримання балансу ЕІ суб'єктів інтегрованого ринку зерна

Домінанта інтересів держави на внутрішньому зерновому ринку реалізується шляхом встановлення певних вимог та обмежень до діяльності його суб'єктів з метою забезпечення продовольчої безпеки країни та її регіонів, стимулювання збалансованого розвитку складових секторів ринку, успішного вирішення соціальних завдань (див. рис. 2). Порушена нераціональним міжсекторним розподілом фінансових ресурсів рівновага балансу ЕІ може бути відновлена за умови активізації державою механізму оптимізації перерозподілу грошових коштів між суб'єктами зернового ринку пропорційно частці доданої вартості, створеної ними, у кінцевій (загальній) споживчій вартості товару. Проведений міжсекторний аналіз рентабельності операційної діяльності суб'єктів ринку зерна (див. рис. 1) наочно свідчить про непропорційний розподіл фінансових ресурсів: максимізація доданої вартості зернопродуктів відбувається у секторах з найнижчим рівнем доходності (аграрний та споживчий), водночас найвищий рівень рентабельності притаманний

інфраструктурному сектору, в якому створена додана вартість товару є мінімальною порівняно з іншими секторами інтегрованого ринку.

Відповідно, щоб збалансувати сучасні відтворювальні процеси, доцільно спрямувати вектор регуляторних дій на підтримку, перш за все, виробників зерна та продуктів його переробки, що знайшло відображення в запропонованій моделі (див. рис. 2). Серед заходів, покликаних підвищити рентабельність аграрного та споживчого секторів зернового ринку, слід особливо увагу приділити розвитку регіональних ОРСП як дієвому засобу протидії ціновій залежності виробників від зерноекспортерів та елеваторів, нівелювання деструктивних протиріч між 1, 2 і 3 секторами ринку; стимулюванню експорту не зернових культур, а продуктів їх переробки; підтримці стратегічних зернопереробних підприємств, ЕІ яких мають суспільно корисну спрямованість. Слід відзначити, що інтереси ринкових суб'єктів, орієнтовані на впровадження органічних технологій зерновиробництва, інноваційний розвиток зернозберігаючих та

переробних підприємств, освоєння і реалізацію експортерами міжнародних маркетингових стратегій, мають суспільно корисну спрямованість, а відтак повинні заохочуватися державою.

Загалом раціональність поведінки суб'єктів внутрішнього зернового ринку спрямовується на досягнення власної мети в межах встановлених державою вимог до їх діяльності (див. рис. 2). Відповідно до теорії раціонального вибору, раціональність визначається як ідеальний (абстрактний) тип реальності, що дає змогу сформулювати певні гіпотези стосовно поведінки економічних суб'єктів і, відповідно, прогнозувати їх можливі відносини між собою [7]. Критерій визначає якісну сутність економічного явища (на відміну від показників, які є його кількісною характеристикою) [3]. Враховуючи наведені визначення, критерій раціональності економічних відносин між суб'єктами інтегрованого ринку зерна можна ідентифікувати як ефективність відтворювального циклу, тобто відповідність (міжсекторна пропорційність) обсягу грошових коштів доданої вартості товару. Критерій раціональності має двояку природу: з одного боку, він орієнтований на збалансування суспільних та особистих інтересів, з іншого, на оптимізацію міжсекторних ЕІ суб'єктів господарювання. В обох випадках провідна роль регулятора належить державі (див. рис. 2).

Висновки. Таким чином, в ході дослідження сучасної системи економічних інтересів державного ринку зерна було встановлено, що найгостріші міжсекторні протиріччя відбуваються

між аграрним та інфраструктурним секторами. При цьому у всіх ідентифікованих ланцюгах міжсекторних протиріч був наявним аграрний сектор, що свідчить водночас про його ключову роль у функціонуванні зернового ринку та його фінансову нестабільність, породжену ціновим, інформаційним, ресурсним тиском з боку більш рентабельних секторів. Оцінка рівня реалізації ЕІ суб'єктів зернового ринку довела непропорційність міжсекторного розподілу фінансових ресурсів, обґрунтувавши пріоритетні напрями і форми збалансування відтворювальних процесів, що знайшло відображення в запропонованій автором моделі підтримання балансу ЕІ суб'єктів інтегрованого ринку зерна.

Теоретичне значення проведеного дослідження полягає в розвитку теоретико-методичних підходів до формування, поєднання та реалізації економічних інтересів суб'єктів державного ринку зерна, практичне значення визначається можливістю використання його основних положень в ході реформування діючого механізму державного регулювання та управління зерновим ринком. Перспективи подальших досліджень та розвідок у даному напрямку полягають в оцінці впливу зовнішніх протиріч, що виникають між ЕІ світового і державного ринку зерна, ЕІ внутрішнього зернового та суміжних продовольчих ринків, а також ідентифікації секторних і міжсекторних протиріч у сучасних системах економічних інтересів стратегічних ринків продуктів харчування за методикою, описаною в даній статті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ляшенко В.И. Регулирование развития экономических систем: теория, режимы, институты / В.И. Ляшенко. – Донецк: Дон.НТУ, 2006. – 668 с.
2. Лисюк В.М. Актуальні проблеми регулювання товарних ринків /В.М. Лисюк // Вісник соціально-економічних досліджень. ОДЕУ. Вип. 22. – Одеса. – 2006. – С. 222-226.
3. Нікішина О.В. Методичні засади критеріальної оцінки та діагностики продовольчих ринків / О.В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 2 (6). – С. 35-40.
4. Нікішина О.В. Механізм формування рентабельності українського зерна / О.В. Нікішина // Экономические инновации. Выпуск 30: Локальные экономические системы в экономическом, социальном и экологическом пространстве. Сборник научных работ. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2007. - С. 265-274.
5. Офіційний сайт Держкомстату України. Розділ «Сільське господарство» //<http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Нікішина О.В. Трансформаційний вплив цінових чинників на розвиток державного ринку зерна / О.В. Нікішина // Зернові продукти і комбікорми. Науково-виробничий журнал ОНАХТ. – 2008. – № 1 (29) – С. 4-9.
7. Швери Р. Теория рационального выбора: универсальное средство или экономический империализм / Р. Швери // Вопросы экономики. – 1997. – №7. – С. 35-52.

